

Un home bó, galeguista e cristián

■ VICTORINO PEREZ PRIETO

Antonio Machado, poeta onde os haxa, confesábase nun maxistral "Retrato": "Son, no bó sentido da palabra, bó". Don Ramón Otero Pedrayo non chegou a facer tal confesión, ó menos por escrito —que eu sepa—, mais o seu gran amigo Xaquín Lorenzo —"Xocas"— sí que o fixo: "O primeiro pensamento que lle viña a un á mente diante deste home era: Estou fronte dun home bó. Porque a súa bondade enorme revelábase no xesto, na mirada, na expresión. Nunca vin dunha maneira tan clara a realidade daquelo de que a cara é o espello da alma" (1).

Falar da bondade de Don Ramón non é dicir nada novo, tódolos que o trataron, e os demais polo que oiron del —¡que xa non é pouco acadar tal unanimidade de opinión sobre dun home!—, saben da cortesía e agarimo que tiña con todos, calquera que se achegara a el, da condición que fora; saben da súa tenrura e comprensión, da súa humildade e xenerosidade. Sen dubida é un xesto revelador que o seu derradeiro escrito, "Lembrando a Ramón Cabanillas", fora precisamente para unha pequena revista escolar de Santiago, feita a multicopista" (Eidos) ¡E aínda agradecía que se lembraran del, cando lle pediron a colaboración! El, que asulagou xornais, revistas e libros, de dentro e fora de Galicia, co seu saber.

Abonda con ollar o seu **Libro dos amigos**, para ver a estima en que tiña este home a amizade. Amistade na que "sempre deu mais do que recibiu", como ben dixo Ramón Piñeiro.

Pero Otero Pedrayo foi mais que un home bó, anque iso xa non sería pouco dicir del.

Un galeguista cristián

Sobre o galeguismo de Otero correron xa, con toda xusticia, regos de tinta. Abondaría para afirmalo rotundamente as tantas veces repetidas verbas de Castelao no exilio: "Abrazarte a ti é abrazar a Galicia". Ou como dixo Manuel María de xeito tan fermoso: "Andar pola obra de Otero Pedrayo é andar pola alma do pobo galego" (2). Certamente, tiña razón Cunqueiro: "Un tan noble carballo, unha tan irreprochable fogueira, so se da unha vez na vida dunha nación", pois Galicia foi "o gran tema" que tivo froitiferamente na mente e no corazón (3). A súa fidelidade a Galicia quedou mais que probada, en fin, coa súa obra, escrita en galego no fondo e na forma, e a súa vida, fiel ata a morte ós principios elexidos de mozo.

Do seu sentimento relixioso e fe cristiá alguén chegou a dicir que "a nota esencial de Don Ramón é a relixiosidade, fondamente sentida, fecundante da súa caudalosa obra literaria" (4). Xa corenta anos antes, unha revista calificábao de "a mais rexa personalidade leiga do catolicismo galego" (5). Esta fe confiada levaría a Don Ramón a afirmar, xa no solpor da súa vida, tra-la morte de Dona Fita, "so os amigos, despois de Xesús, sodes a lus neste triste solpor".

O catolicismo de Otero era, como el mesmo dixo nalgũa ocasión, mais que unha relixión, unha psicoloxía, un talante vitalista (contraposto en **Fra Vernero** á tristura e a angustia protestante). Fe cósmica e mesmo telúrica, preñada dun xeito de mística galega, que levou a falar dun "panteísmo oteriano". Panteísmo —en todo caso— non no sentido teolóxico, pois chocaría frontalmente coa súa clara fe nun Deus persoal, Pai agarimoso. Se acaso, nun sentido franciscán de amor a todo o creado, de ver a presenza de Deus en tódalas cousas (moi distinto que ver a Deus desleído en tódalas cousas, sen unha realidade trascendente a elas). Desta maneira, chegou a falar do seu "vencellamento afectivo, físico e espiritual á terra", pois "o amor á terra somente se explica cun vencellamento absoluto ca terra" (6).

Galeguismo e cristianismo, en fin, non coma realidades contrapostas, senón intimamente vencelladas nel ata o momento final, no que a súa derradeira vontade foi "ir vestido para a terra co hábito do pobriño de Asís" e "enriba do meu peito a bandeira galega".

Non foi moi natural esta unión entre galeguismo e cristianismo na moderna e contemporánea historia de Galicia, sobre todo na "longa noite de pedra", na que chegaron a semellar realidades irreconciliáveis, ubicadas en bandos enfrentados. Nunca o entendeu así Don Ramón, que soupo casar maravillosamente ambos entre esperanza e dor, radicalidade e prudencia, e sempre con amor e comprensión. En realidade,

foi consecuente coa mais xenuína tradición galega: Galicia non sería tal sen a impronta do cristianismo, e, pola contra, ¿cómo ser cristián nesta Terra, sen amala e identificarse con ela no seu mais íntimo ser?

• Foi fundamentalmente en dúas obras onde Otero tematizou este vencello natural existente entre Galicia e Cristianismo: o **Ensaio histórico sobre a cultura galega** e **A romeiría de Xelmírez**, especialmente na primeira (7).

A tese do **Ensaio...** é proclamada claramente polo mesmo Otero: "No cristianismo atopou Galicia a verdadeira patria do seu espírito" (p. 68). O libro é un prodixio de análise fonda e síntese precisa do home galego na súa evolución histórico-cultural. Por outra banda, foi calificado xustamente pola Igrexa do seu tempo coma "un limpo canto á catolicidade do noso pobo" (8). Inevitablemente, váisenos a mente a Chateaubriand, o vizconde romántico francés tan querido por Otero, que morreu coas súas "Mémoires d'outre-tombe" nas mans; coma el, para Don Ramón o cristianismo é a "luz da Historia", que dicía Chateaubriand, e que Otero chama "o fio conductor" da historia galega.

Para Otero Pedrayo, se a romanización foi un feito capital na historia de Galicia, ésta realizouse mais "polo imperio da Idea", que pola "forza do Imperio": o cristianismo foi o factor primordial da latinización de Galicia. Coa cristianización o pobo galego acadou a súa definitiva identidade —di—; cristianismo que fódese co sustrato anterior sen destruír nada, deste xeito, nas festas cristianas resoará sempre o eco relixioso e a fe dos devanceiros (p. 41). Certamente, ésta pretendida conxunción perfecta entre a base étnico-relixioso-cultural ancestral do pobo galego e o cristianismo, non foi tan clara cōñ afirma Otero, pois en xusticia non se pode esquecer certa represión eclesiástica dos costumes étnicos (o "contencioso entre o mester de clerecía e o mester de xograría" do que fala Chao Rego). En fin, no cristianismo atopou Galicia a súa "patria da identidade", con el "descobre o seu destino", di na súa fermosa **Guía de Santiago de Compostela**. A historia do Apóstolo é —non podía ser menos— o punto esencial desta cristianización, e aínda Otero chega a chamala "o tema esencial da historia de Galicia".

Punto conflictivo desta unión da realidade galega e cristiá na nosa historia foi Prisciliano, un dos galegos mais admirados por Otero. Non chega a facer as afirmacións de Castelao, pero suliña a importancia capital do priscilianismo, como movemento de adaptación da relixiosidade céltica á cosmovisión cristiá. Mais Otero non esquece que Prisciliano morreu coma un herexe, pois, a pesares de ser "o primeiro teólogo galego", "a ecumenicidade de Roma era necesaria e salvadora", confesa amargamente. Tamén

outro gran galego, que si superou o conflito, San Martiño de Dumio, "amou fondamente a Galicia e chorou por Prisciliano" (p. 69). Non esquece igualmente Otero neste proceso o arcebispo Xelmírez, egrexio eclesiástico que non dubida en calificar de gran galego: "o fino artista psicólogo, o político, e o idealista cargado de experiencia, coordinase esencialmente co galego".

Tras do esplendor medieval, sobranceiro na época das peregrinacións xacobeas, e a euforia barroca, Otero non pode menos que salientar o esmorecemento dos séculos posteriores, mais afirmando con rotundidade que o decaimento deste vencello entre cristianismo e Galicia, coincide co esmorecemento da mesma Galicia, que perde o seu Norte. No XIX o "fogar de Breogan", parece espertar do seu sono, e outra volta a Igrexa, da man de cregos ilustrados e amantes da súa terra, acada o seu papel no proceso histórico: Saco i Arce, López Ferreiro, Amor Ruibal, Basilio Alvarez e o arcebispo Lago, cada un desde o seu eido particular. ¡Qué fermosa e expresiva aquela frase de Lago González, verdadeira definición de todo un modo de ser cristián en Galicia: "Amando a Galicia, amaremos a Deus e seremos fondamente cristiáns"! Certamente, Otero fixo esta afirmación carne da súa carne; convencido de que a Galicia ideal que soñaba había chegar da man da fe cristiá: "Unha nación que cantara na fermosa lingua dos campos, coa gloria do traballo, a gloria de Deus... Esa Galicia está disposta para o vir. Chegará. O Santo Apóstolo veu para algo mais que matar mouros" (9). ¿Romanticismo? ¿Arcadismo bucólico? Quizáis. Pero tamén expresión dunha fonda e activa fe cristiá e galeguista. Unha fe que segue tendo moito que dicir. En primeiro lugar a unha Igrexa que, esquecendo o encargo liberador que lle confiara o seu Mestre, traicionou a súa misión e convertiuse nunha Igrexa "descentrada" de si mesma, "fora de si", sin ocupar o posto que lle corresponde na Terra á que pertence. Pero tamén os galeguistas, que demasiado habitualmente antepoñen as súas banderías á entrega incondicional á causa dun pobo e unha Terra.

1. En "A sombra inmensa de Otero Pedrayo", extra 9 de "A Nosa Terra" (1987).
2. En "Homenaxe da Galicia Universal" (1958).
3. En "Nuestro amigo Ramón Otero Pedrayo" (1979).
4. X.F. Ogando, en "Grial", 52 (1976).
5. "Logos", 32 (1933).
6. En "Unha ducia de galegos" (1976).
7. Utilizamos a edición portuguesa do "Ensaio..." (Lisboa 1954), recentemente foi reeditado por Galaxia.
8. "Logos", 32 (1933).
9. "Arredor de si" (Vigo 1970), p. 49.

